

TUPROQ RESURSLARI

SOIL RESOURCES

ПОЧВЕННЫЕ РЕСУРСЫ

Andijon davlat pedagogika insituti

Kimyo yo'nalishi 2-chi bosqich talabasi

Ibragimova Mohinur

Andijon davlat pedagogika insituti

Kimyo yo'nalishi 2-chi bosqich talabasi

Parpiyeva Ro'zaxon

Andijond avlat pedagogika insituti

Kimyo yo'nalishi 2-chi bosqich talabasi

Murodiljonova Kamola

Annotatsiya:

Ushbu maqolada tuproq resurslarining kelib chiqishi, tarkibi, turlari va inson hayotidagi ahamiyati keng yoritiladi. Shuningdek, tuproqning qishloq xo'jaligidagi o'rni, unumdorligi, ekologik muammolar bilan bog'liqligi hamda tuproqni muhofaza qilish masalalari tahlil qilinadi. Dunyo va O'zbekiston hududidagi tuproq turlari, ulardan oqilona foydalanish va tuproq degradatsiyasining oldini olish choralari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: tuproq resurslari, tuproq, unumdorlik, ekologiya, qishloq xo'jaligi, yer resurslari, degradatsiya, eroziya, sho'rlanish, gumus, tabiat, muhofaza, melioratsiya

Annotation:

This paper discusses the origin, composition, and importance of soil resources in human life. It also analyzes the role of soil in agriculture, its fertility, environmental issues related to soil, and methods of soil protection. Particular attention is paid to soil types in the world and Uzbekistan, rational use of land resources, and prevention of soil degradation.

Keywords: soil resources, soil, fertility, ecology, agriculture, land resources, degradation, erosion, salinization, humus, nature, protection, melioration.

Аннотация:

В статье рассматриваются происхождение, состав и значение почвенных ресурсов в жизни человека. Анализируется роль почвы в сельском хозяйстве, её плодородие, экологические проблемы и меры по охране почвы. Особое внимание уделяется типам почв мира и Узбекистана, рациональному использованию земельных ресурсов и предотвращению деградации почв.

Ключевые слова: почвенные ресурсы, почва, плодородие, экология, сельское хозяйство, земельные ресурсы, деградация, эрозия, засоление, гумус, природа, охрана, мелиорация

Asosiy matn:

Tuproq tabiatning eng muhim boyliklaridan biri hisoblanadi. U inson hayoti, qishloq xo‘jaligi va ekologik muvozanatning asosiy omillaridan biridir. Tuproq yer yuzasining unumdor yuqori qatlami bo‘lib, unda o‘simliklarning o‘sishi uchun zarur bo‘lgan oziq moddalar mavjud bo‘ladi. Tuproq insoniyat uchun oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirishda asosiy manba hisoblanadi. Tuproq millionlab yillar davomida tog‘ jinslari, suv, havo, quyosh nuri va tirik organizmlar ta‘sirida shakllangan. Tuproq hosil bo‘lish jarayoni juda uzoq davom etadi. Shu sababli tuproq qayta tiklanishi qiyin bo‘lgan tabiiy resurs hisoblanadi. Insonlar tuproqdan oqilona foydalanmasa, uning unumdorligi pasayib ketadi. Tuproq tarkibiga mineral moddalar, suv, havo, organik moddalar va tirik organizmlar kiradi. Tuproqdagi organik moddalarning asosiy qismini gumus tashkil etadi. Gumus tuproq unumdorligini oshiradi va o‘simliklarning yaxshi o‘sishiga yordam beradi. Tuproq

qancha unumdor bo'lsa, hosildorlik ham shuncha yuqori bo'ladi. Dunyo hududlarida turli xil tuproq turlari mavjud. Qora tuproqlar eng unumdor tuproq hisoblanadi. Cho'l hududlarida qumli va sho'rxok tuproqlar keng tarqalgan. Tog'li hududlarda esa tog'-o'tloq tuproqlari uchraydi. Har bir tuproq turi o'zining tarkibi va xususiyatlariga ega bo'lib, undan foydalanish usullari ham turlicha bo'ladi. O'zbekiston hududida ham turli tuproq turlari mavjud. Respublikamizda bo'z tuproqlar, sho'rxok tuproqlar va qumli tuproqlar keng tarqalgan. Sug'oriladigan yerlarda qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiriladi. Ayniqsa, paxta, g'alla, sabzavot va mevalar yetishtirishda tuproq resurslari katta ahamiyatga ega. Tuproq qishloq xo'jaligining asosiy vositasi hisoblanadi. Dehqonchilik va chorvachilikning rivojlanishi bevosita tuproq unumdorligiga bog'liq. Insonlar qadim zamonlardan beri yerga ishlov berib, undan hosil olishga harakat qilganlar. Natijada sug'orish tizimlari va dehqonchilik madaniyati rivojlangan. Tuproq nafaqat iqtisodiy, balki ekologik jihatdan ham katta ahamiyatga ega. U suvni tozalash, namlikni saqlash va atmosferadagi zararli moddalarni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, tuproq ko'plab o'simlik va mikroorganizmlar yashaydigan tabiiy muhit hisoblanadi.

Bugungi kunda tuproq bilan bog'liq ekologik muammolar kuchayib bormoqda. Tuproq eroziyasi, sho'rlanish, cho'llanish va kimyoviy ifloslanish eng dolzarb muammolardan hisoblanadi. Kuchli shamol va suv oqimlari natijasida tuproqning unumdor qatlami yemiriladi. Bu hodisa eroziya deb ataladi. Sug'orishning noto'g'ri tashkil etilishi natijasida tuproq sho'rlanishi yuz beradi. Sho'rlangan tuproqlarda o'simliklarning o'sishi qiyinlashadi va hosildorlik kamayadi. Ayniqsa, qurg'oqchil hududlarda sho'rlanish katta ekologik muammo hisoblanadi. Kimyoviy o'g'itlar va pestitsidlarning me'yoridan ortiq qo'llanilishi ham tuproqning ifloslanishiga sabab bo'ladi. Natijada tuproq tarkibidagi foydali mikroorganizmlar kamayadi va ekologik muvozanat buziladi. Bu esa inson salomatligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tuproq resurslarini muhofaza qilish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. Tuproq unumdorligini saqlash uchun almashlab ekish usulidan foydalanish kerak. Bundan tashqari, daraxt ekish, melioratsiya ishlari olib borish va suvdan tejab foydalanish ham tuproqni asrashga yordam beradi. Yer resurslaridan oqilona foydalanish mamlakat iqtisodiy taraqqiyoti uchun muhim

ahamiyatga ega. Chunki oziq-ovqat xavfsizligi bevosita tuproq unumdorligiga bog‘liq. Shu sababli tuproqni muhofaza qilish har bir insonning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Tuproq resurslari insoniyatning bebaho boyligidir. Ularni asrash va kelajak avlodlarga yetkazish uchun ekologik madaniyatni rivojlantirish zarur. Ayniqsa, yosh avlodga tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo‘lishni o‘rgatish muhimdir. Globallashuv davrida ekologik muammolar xalqaro ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli dunyo davlatlari tuproqni muhofaza qilish bo‘yicha hamkorlik qilmoqda. Xalqaro ekologik dasturlar orqali yer resurslarini saqlash va cho‘llanishning oldini olish choralari amalga oshirilmoqda. Tuproq resurslari bilan bog‘liq ilmiy tadqiqotlar ham tobora rivojlanmoqda.

Olimlar tuproq unumdorligini oshirish, ekologik xavfsizlikni ta‘minlash va yangi agrotexnologiyalarni yaratish ustida izlanishlar olib bormoqdalar. Tuproq resurslarini asrashda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Hozirgi kunda tomchilatib sug‘orish, organik o‘g‘itlardan foydalanish va ekologik toza dehqonchilik usullari keng qo‘llanilmoqda. Bu usullar tuproq unumdorligini saqlash bilan birga suv resurslarini tejashga ham yordam beradi. Ayniqsa, qurg‘oqchil hududlarda suvdan oqilona foydalanish katta ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, o‘rmonzorlarni kengaytirish va daraxt ekish ishlari tuproq eroziyasining oldini olishda muhim vosita hisoblanadi. Daraxt ildizlari tuproqni mustahkamlaydi va shamol hamda suv ta‘sirida yemirilishini kamaytiradi. Shu sababli ekologik loyihalar doirasida ko‘plab hududlarda ko‘kalamzorlashtirish ishlari olib borilmoqda. Tuproq resurslari inson salomatligi bilan ham bevosita bog‘liqdir. Chunki sifatli va unumdor tuproqda yetishtirilgan mahsulotlar inson organizmi uchun foydali hisoblanadi. Tuproqning ifloslanishi esa oziq-ovqat sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bois tuproqni muhofaza qilish nafaqat tabiatni, balki inson salomatligini asrash uchun ham zarurdir.

Xulosa:

Tuproq resurslari inson hayoti va jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biridir. Ular qishloq xo‘jaligi, ekologik muvozanat va oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlashda muhim o‘rin tutadi. Tuproq unumdorligini saqlash va undan oqilona foydalanish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Tuproqni muhofaza qilish orqali insoniyat kelajak avlod

uchun sogʻlom tabiiy muhit yaratadi. Shu sababli tuproq resurslarini asrash nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

Manba:

1. Ekologiya asoslari, Toshkent, 2021.
2. A. Rasulov, Tuproqshunoslik, Toshkent, 2020.
3. N. Toʻxtayev, Yer resurslari va ekologiya, Toshkent, 2019.
4. Oʻzbekiston Milliy Ensiklopediyasi, “Tuproq” mavzusi, Toshkent, 2018.
5. M. Karimov, Tabiiy resurslardan foydalanish, Toshkent, 2022.